

رامین جهان پور - میرزا محمد ابراهیم کازرونی شاعر و پزشک دربار محمد شاه قاجار در شهر کازرون استان فارس به دنیا آمد. او در جوانی به شیراز آمد و به تحصیل علوم پرداخت. سپس علم پزشکی را نزد عمویش میرزا مرتضی که حکیم باشی دربار شاهان زندبود فراگرفت. میرزا محمد ابراهیم کازرونی در سال ۱۲۱۸ قمری به همراه محمدنبی خان شیرازی که به سفارت ایران در هندوستان منصوب شده بود به قصد تجارت به این کشور عزیمت کرد و مدتی بعد در اواخر سال ۱۲۲۱ به شیراز برگشت. البته اود کنار کار طبابت شعر هم می سرود ونام دوتا از آثار معروف او«گلستان خیال» و «چهل صبا» نام دارد. متأسفانه آنطور که در تاریخ آمده بخش اعظمی ازدیوان اشعارمهم او که در ادوار مختلف زندگیش سروده شده، مفقودشده و اطلاع چندانی از آنها در دسترس نیست. زمانی که میرزامحمدکازرونی در دربار مشغول به کاربود از طرف محمدمشاه قاجار ماموریت پیدا کرد تا برای گردآوری اطلاعات در مورد اوضاع اقتصادی، جغرافیایی و سرمشاری از جمعیت و خانه‌ها و املاک تجاری و مسکونی بنادر و جزیره‌های خلیج فارس به این منطقه سفر کند. میزا محمد بخاطر کنجکاری و شاعر مسکلی که درو جودش بود، اطلاعاتی را که دربار از او خواسته بود به صورت یادداشتی و روزنگار در دفتر چاش نوشت و گوشه هایی از مسائل سیاسی اجتماعی و فرهنگی مردم نواحی خلیج فارس راهم مثل مذهب، چگونگی معیشت، و اوضاع اقتصادی و اجتماعی مردمان آن نواحی را به کاغذ آراسته کرد. میرزا محمدکازرونی در نوشته هایش به گوشه گوشه مناطق خوزستان، هرمزگان و بوشهر و بحرین سرک کشید و آنچه دیده بودرا به روی کاغذ آورد. کتاب «جغرافیای تاریخی بنادر و جزایر خلیج فارس» یادگاری از نوشته‌های این حکیم اهل قلم است که در ۱۷۶ صفحه با قطع وزیری توسط نشر هامون منتشر شده است. سفرهای محمد میرزا در سال ۱۲۵۳ هجری قمری صورت گرفته است واین پزشک اهل قلم سفر خودرا از بندرخرمشهر یا همان «محمره قدیم» آغاز می کند و در میناب هرمزگان به پایان سفرش می رسد. نکته جالب توجه در این کتاب متن آن است که به زبان قاجاری نوشته شده و همین باعث سخت‌خوانی این سفرنامه ارزشمند شده است، هر چند معانی امروزی لغت‌های کهن و قدیمی در پانویس صفحات کتاب آمده است. ای کاش فرصتی پیش بیاید و پژوهشگران نسل جوان این کتاب خواندنیی را به زبان امروزی باز نویسی و بازآفرینی کنند تا خوانندگان نسل جدید بهتر بتوانند با یادداشت‌های تاریخی که از آن دوره به یادگار مانده ارتباط برقرار کنند. میرزا محمد در قسمتی از یادداشت‌هایش در صفحه ۸۴ کتاب در مورد بندر طاهری یا سیرفاب بوشهر اینگونه می نویسد:« بندر طاهری بندری معمور و آباد و تاجار معتبر صاحب‌مایه درآن ساکن ودر صبای کوهسار مرتفع و بیوتات اهل آن بندر به طول درکناردریا واقع است آن هم مایبل به فراز کوه وچنان است که طریقه بر بلند ی کوه می روند و چهار کاروانسرا درآن هست که انبار تاجار درآن هاست وتجار بندردر خانه های خود نشسته اند و به شغل کاسبی خود مشغولند ودرآن بندر، بندرگاه و گمرک نیز جاری است و چهارهزار ریال، اجاره گمرک آنجاست ودرآن بندر آثار ابنیه رفیعه و عمارات عجیبه بسیاراست و آب های آن بندر نیز تمام و کمال حالی و شیرین و گوارا است. چاهی که در کنار دریا واقع است آب آن» در کمال خلوت است...» در قسمت دیگری از کتاب هم در یادداشتی با عنوان حقایق نگاری بندرلنگه که از آن به عنوان عروس بنادر یاد کرده است می نویسد: «بندرلنگه بندری است درنهایت آبادانی، از همه بنادر واقعه در کنار دریای عمان آبادتر است ودرآن بندر معادل پنج هزارخانوار از اعیان تاجار اعراب بامکنت و صاحب سرفایین و به معاملات عمان و یمن و هندوستان همواره درکارند ودر آن بندر عمارات عالی از گچ و سنگ و غرف و بادگیرها وسامان نخلستان و سایر اشجار از قبیل سپستان و چلغوزه و انجیر و انگور نیز بسیاراست و معادل چهارصد خانوار شیعه اثنی عشری درآن بندر ساکن هستند...» کازرونی در این سفرنامه به بیشتر از ۵۹ قریه و بندر و روستا سرزده و بدون استثنا در مورد همه آن بنادر شرح و تفسیر نوشته است.

گروه دانش دریا-مرتضی فاخری - دریاها همواره به‌عنوان شاهراه‌های حیاتی تجارت جهانی، منابع غنی اقتصادی و عرصه‌های راهبردی در تعیین معادلات قدرت بین کشورها ایفای نقش کرده‌اند. ایران با برخورداری از بیش از ۵۸۰۰کیلومتر مرز آبی در خلیج فارس، دریای عمان و دریای خزر، از موقعیتی استثنایی و بی‌نظیر در جغرافیای سیاسی و اقتصادی جهان برخوردار است. این موقعیت ممتاز می‌تواند به‌عنوان موتور محرکه توسعه اقتصادی و تضمین‌کننده امنیت ملی کشور عمل کند. بااین حال، بهره‌برداری کامل از این پتانسیل عظیم نیازمند نگاهی آینده‌نگر، برنامه‌ریزی راهبردی و سرمایه‌گذاری هوشمندانه در تمامی ابعاد دریایی است.

به گزارش روزنامه اقتصاد سرآمد، مرتضی فاخری، دکترا مدیریست بازرگانی و ارشد حمل و نقل دریایی در مطلبی اختصاصی برای این روزنامه با نگاهی آینده‌پژوهی به بررسی چالش‌ها و فرصت‌های توسعه دریامحور در جمهوری اسلامی ایران پرداخته و چشم‌اندازی از آینده دریایی ایران را ترسیم کرده است. بخش پایانی این مطلب را در ادامه می‌خوانید:
آینده‌پژوهی دریایی به‌عنوان یک رشته میان‌رشته‌ای، با ترکیب روش‌های تحلیلی پیشرفته و سناریونویسی راهبردی، ابزاری کارآمد برای ترسیم چشم‌اندازهای محتمل و تدوین راهبردهای مناسب در اختیار تصمیم‌گیران و سیاست‌گذاران قرار می‌دهد. این پژوهش با بهره‌گیری از این چارچوب تحلیلی، می‌کوشد تا با بررسی همه‌جانبه و وضعیت موجود، شناسایی روندهای کلیدی و ترسیم سناریوهای آینده، تصویری جامع از فرصت‌ها و تهدیدهای پیش رو ی ایران در عرصه دریایی ارائه دهد. رویکرد این مطالعه، ترکیبی از تحلیل‌های کمی و کیفی با تأکید بر روش‌های آینده‌پژوهی است که امکان درک عمیق‌تر از پیچیدگی‌های نظام دریایی ایران را فراهم می‌سازد.

چشم‌انداز تحولات آتی و الزامات راهبردی برای پیشرفت دریایی ایران

در این بخش، با نگاهی فراتر از یافته‌های تحقیق، به تحلیل عمیق‌تر پیامدهای تحولات جهانی بر آینده موقعیت دریایی ایران می‌پردازیم. جهان در آستانه تحولات شگرفی در عرصه‌های ژئوپلیتیک، فناوری و محیط زیست قرار دارد که تأثیرات مستقیمی بر معادلات دریایی منطقه خواهد گذاشت. ظهور قدرت‌های نوین دریایی در شرق آسیا، تغییر مسیرهای تجاری جهانی به سمت کریدورهای جدید و پیشرفت‌های انقلابی در فناوری‌های دریایی، همگی عواملی هستند که ایران باید در برنامه‌ریزی‌های بلندمدت خود به دقت مورد توجه قرار دهد. در این میان، تحولات اقلیمی به‌عنوان عاملی تعیین‌کننده، آینده تمام کشورهای ساحلی از جمله ایران را تحت تأثیر قرار خواهد داد. پیش‌بینی‌ها نشان می‌دهد تا سال ۲۰۵۰ سطح آب خلیج فارس ممکن است بین ۰.۵ تا یکمتر افزایش یابد که این امر تأثیرات مخربی بر زیرساخت‌های ساحلی ایران خواهد داشت و نیازمند برنامه‌ریزی فوری برای سازگاری با این تغییرات اجتناب‌ناپذیر است.

از دیدگاه فناوری، انقلاب دیجیتال در حال دگرگون کردن تمامی عرصه‌های فعالیت دریایی است. ظهور کشتی‌های کاملاً خودران، سیستم‌های هوش مصنوعی برای مدیریت بنادر و فناوری‌های نوین اکتشاف منابع معدنی بستر دریاها، در حال تغییر ماهیت سنتی صنایع دریایی هستند. ایران برای اینکه بتواند در این عرصه رقابتی جایگاهی برای خود حفظ کند، نیازمند سرمایه‌گذاری سنگین در تحقیق و توسعه فناوری‌های دریایی است. ایجاد مراکز تحقیقاتی پیشرفته با تمرکز بر حوزه‌هایی مانند رباتیک زیردریایی، سامانه‌های ناوبری ماهواره‌ای پیشرفته و فناوری‌های پاک دریایی باید در اولویت برنامه‌های علمی کشور قرار گیرد. همکاری نزدیک بین دانشگاه‌ها، مراکز تحقیقاتی و صنایع دریایی می‌تواند به تسریع فرآیند بومی‌سازی

فناوری‌های استراتژیک دریایی کمک کند.

در عرصه اقتصادی، تحولات جهانی به سمت اقتصادهای دریامحور در حال شتاب گرفتن است. برآوردها نشان می‌دهد سهم اقتصاد آبی در تولید ناخالص جهانی تا سال ۲۰۳۰ به ۳ تریلیون دلار خواهد رسید. ایران با دارا بودن ظرفیت‌های عظیم در صنایع شیلات، کشتیرانی، گردشگری دریایی و انرژی‌های تجدیدپذیر دریایی، می‌تواند سهم قابل توجهی از این بازار رو به رشد را به خود اختصاص دهد، اما تحقق این هدف مستلزم تحولی اساسی در نگرش به دریاها و گذار از اقتصاد تک‌محوری مبتنی بر نفت به اقتصادی متنوع و دریامحور است. توسعه صنایع نوظهوری مانند زیست‌فناوری دریایی، پرورش آبزیان پیشرفته و استخراج مواد معدنی از بستر دریاها می‌تواند سهم بخش دریایی در اقتصاد کشور را به‌طور چشمگیری افزایش دهد. در این مسیر، جذب سرمایه‌گذاری خارجی در پروژه‌های سودآور دریایی و ایجاد مشوق‌های مناسب برای بخش خصوصی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

از منظر امنیتی، ماهیت تهدیدات دریایی در حال تغییر اساسی است. در کنار تهدیدات متعارف، خطرات جدیدی مانند جنگ سایبری علیه سیستم‌های کنترل بنادر و کشتی‌ها، استفاده از پهپادهای دریایی برای حملات نامتقارن و تهدیدات زیست‌محیطی عمدی در حال ظهور هستند. نیروی دریایی ایران نیازمند بازتعریف استراتژی‌های خود برای مواجهه با این تهدیدات ترکیبی است. توسعه توانمندی‌های سایبری، تقویت سیستم‌های نظارت و شناسایی یکپارچه دریایی و سرمایه‌گذاری در فناوری‌های دفاعی نوین از جمله ضرورت‌های آینده نیروی دریایی خواهد بود. در این میان، حفظ تعادل بین نیازهای دفاعی و ضرورت‌های توسعه اقتصادی دریایی به چالشی پیچیده تبدیل شده که نیازمند تدبیر و برنامه‌ریزی دقیق است.

در حوزه محیط‌زیست دریایی، وضعیت به مراتب نگران‌کننده‌تر است. خلیج فارس و دریای خزر با چالش‌های جدی زیست‌محیطی مواجه هستند که از جمله می‌توان به آلودگی ناشی از فعالیت‌های نفتی، کاهش ذخایر آبزیان، ورود پساب‌های صنعتی و شهری و تأثیرات تغییرات اقلیمی اشاره کرد. این مسائل نه‌تنها اکوسیستم‌های دریایی را تهدید می‌کنند، بلکه تأثیر مستقیمی بر معیشت جوامع ساحلی و صنایع وابسته به دریا دارند. مدیریت پایدار منابع دریایی و حفاظت از محیط‌زیست دریایی باید به یکی از اولویت‌های اصلی سیاست‌گذاری در این حوزه تبدیل شود. اجرای طرح‌های صیابی پایش محیط‌زیست دریایی با استفاده از فناوری‌های نوین، ایجاد مناطق حفاظت‌شده دریایی و اجرای استانداردهای سختگیرانه زیست‌محیطی برای تمامی فعالیت‌های اقتصادی در مناطق ساحلی از جمله اقدامات ضروری در این زمینه است.

در بخش دیپلماسی دریایی، ایران با چالش‌های مهمی روبه‌رو است. مسائلی مانند تعیین رژیم حقوقی دریای خزر، اختلافات مرزی در خلیج فارس و اجرای کنوانسیون‌های بین‌المللی دریایی از جمله موضوعاتی هستند که نیازمند دیپلماسی فعال و کارشناسانه‌اند. توانایی ایران در دفاع از حقوق خود در عرصه‌های بین‌المللی دریاها، تأثیر مستقیمی بر بهره‌برداری از منابع دریایی و توسعه فعالیت‌های اقتصادی در این حوزه خواهد داشت. در این میان، بهره‌گیری از مکانیسم‌های حقوق بین‌الملل دریاها برای حل و فصل اختلافات و گسترش همکاری‌های منطقه‌ای در حوزه‌هایی مانند مبارزه با آلودگی دریایی، مقابله با دزدی دریایی و مدیریت مشترک منابع دریایی می‌تواند به بهبود وجهه بین‌المللی ایران کمک کند.

جامعه ایرانی نیز نیازمند تحولی اساسی در نگرش به دریاهاست. در طول تاریخ، فرهنگ زمین‌محور بر جامعه ایران حاکم بوده و دریاها کمتر مورد توجه قرار گرفته‌اند. ایجاد این تحول فرهنگی نیازمند برنامه‌ریزی بلندمدت در حوزه آموزش و فرهنگ‌سازی است. گنجاندن مفاهیم دریایی در برنامه‌های درسی مدارس،

یک کارشناس ارشد حمل‌ونقل دریایی در نوشتاری

به «روزنامه سرآمد» بررسی کرد؛

بخش یابانی

چشم‌انداز راهبردهای پیشرفت دریایی ایران در آینده

که نتوانسته‌اند رابطه درستی با دریا برقرار کنند، در بلندمدت از عرصه رقابت‌های جهانی کنار گذاشته شده‌اند.
پیشنهادهای عملی ارائه‌شده در این پژوهش، از تدوین سند راهبردی توسعه دریامحور تا ایجاد صندوق توسعه دریایی و تأسیس پارک فناوری دریایی، همگی گام‌های عملی و قابل تحقق هستند که می‌توانند ایران را در مسیر تبدیل شدن به قدرت دریایی منطقه قرار دهند، اما آنچه بیش از همه اهمیت دارد، عزم راسخ ملی و اراده سیاسی قوی برای اجرای این برنامه‌هاست. توسعه دریایی پروژه‌ای بلندمدت است که نیازمند ثبات در سیاست‌گذاری‌ها و تداوم در اجرا دارد. این امر تنها زمانی محقق می‌شود که تمامی نهادهای دولتی، بخش خصوصی، مراکز علمی و آحاد جامعه به اهمیت دریاها برای آینده کشور واقف بوده و هریک به سهم خود در این مسیر گام بردارند.

در پایان باید تأکید کرد که دریا‌های ایران تنها به نسل حاضر تعلق ندارند، بلکه امانتی هستند که باید برای آیندگان حفظ شوند. بهره‌برداری پایدار از منابع دریایی، حفاظت از محیط‌زیست دریاها و توسعه متوازن فعالیت‌های دریایی، مسئولیتی است که در قبال نسل‌های آینده داریم. امید است این پژوهش بتواند زنگ بیداری‌اشی باشد برای تمامی کسانی که دغدغه آینده ایران را دارند و انگیزه‌ای ایجاد کند برای حرکت به سمت دریایی قدرتمند و آباد. آینده دریایی ایران روشن است، به شرط آنکه

امروز تصمیمات درستی بگیریم و با اراده‌ای استوار در مسیر انتخاب آینده دریایی ایران پرداخته، به‌روشنی نشان می‌دهد که دریا‌های پیرامونی کشورمان نه‌تنها مرزهای آبی که دروازه‌های طلایی توسعه و پیشرفت ایران در قرن بیست‌ویکم محسوب می‌شوند. خلیج همیشه فارس، دریای عمان و دریای خزر، هریک به سهم خود گنجینه‌های بی‌بدلی هستند که اگر با خرد

جمعی، دانش روز و مدیریت جهادی به آن‌ها بنگریم، می‌توانند تحول‌شگرفی در سرنوشت اقتصادی و امنیتی کشور ایجاد کنند. یافته‌های این تحقیق حاکی از آن است که ایران با برخورداری از موقعیت استثنایی ژئوپلیتیک و دسترسی به آب‌های آزاد بین‌المللی، از تمامی ظرفیت‌های لازم برای تبدیل شدن به قدرت دریایی منطقه برخوردار است، اما این امر مستلزم عبور از چالش‌های متعدد ساختاری، مدیریتی و فناورانه است. تحلیل عمیق وضعیت موجود نشان می‌دهد که اگرچه در سال‌های اخیر گام‌های مثبتی در جهت توسعه حوزه دریایی برداشته شده، اما هنوز با وضعیت مطلوب فاصله زیادی داریم. ناوگان تجاری فرسوده، محدودیت‌های فناورانه، چالش‌های زیست‌محیطی و نبود هماهنگی کافی بین نهادهای مسئول، از جمله موانع پیش روی توسعه همه‌جانبه دریایی کشور هستند. بااین حال، همان‌گونه که این پژوهش به تفصیل نشان دارد، هیچ‌یک از این چالش‌ها غیرقابل حل نبوده و با برنامه‌ریزی دقیق، عزم ملی و مدیریت هوشمندانه می‌توان آن‌ها را به فرصت‌هایی برای پیشرفت تبدیل کرد. تجربه کشورهای موفق در منطقه و جهان به وضوح ثابت کرده است که توسعه دریامحور می‌تواند به یکی از پایه‌های اصلی رشد اقتصادی و افزایش قدرت ملی تبدیل شود.

توسیم سناریوهای مختلف آینده دریایی ایران در این پژوهش، به‌روشنی نشان می‌دهد که انتخاب‌های امروز ما سرنوشت فردای دریایی کشور را رقم خواهد زد. اگر با نگاهی آینده‌نگر، سرمایه‌گذاری هدفمند در فناوری‌های دریایی پیشرفته را در دستور کار قرار دهیم، اگر دیپلماسی فعال دریایی را تقویت کنیم، اگر مدیریت یکپارچه و پایدار منابع دریایی را سرلوحه اقدامات خود قرار دهیم و اگر فرهنگ دریایی را در میان نسل جوان نهادینه سازیم، بی‌تردید می‌توانیم به آینده‌ای درخشان در عرصه دریایی دست یابیم؛ آینده‌ای که در آن ایران به‌عنوان قدرت برتر دریایی منطقه، هاب تجاری مهم در کریدورهای بین‌المللی و الگویی برای بهره‌برداری پایدار از منابع دریایی شناخته شود. باید به این واقعیت تلخ نیز توجه داشت که غفلت از این فرصت استثنایی تاریخی می‌تواند پیامدهای جبران‌ناپذیری برای کشور به‌همراه داشته باشد. در دنیایی که رقابت بر سر کنترل مسیرهای دریایی و بهره‌برداری از منابع اقیانوس‌ها روزبه‌روز شدیدتر می‌شود، عقب ماندن از این عرصه به معنای از دست دادن موقعیت‌های راهبردی و محروم ماندن از مواهب اقتصادی بی‌شمار است. تاریخ به ما موخته است، ملت‌هایی

سخن آخر

این پژوهش جامع که با دقت و وسواس علمی به بررسی ابعاد مختلف آینده دریایی ایران پرداخته، به‌روشنی نشان می‌دهد که دریا‌های پیرامونی کشورمان نه‌تنها مرزهای آبی که دروازه‌های طلایی توسعه و پیشرفت ایران در قرن بیست‌ویکم محسوب می‌شوند. خلیج همیشه فارس، دریای عمان و دریای خزر، هریک به سهم خود گنجینه‌های بی‌بدلی هستند که اگر با خرد جمعی، دانش روز و مدیریت جهادی به آن‌ها بنگریم، می‌توانند تحول‌شگرفی در سرنوشت اقتصادی و امنیتی کشور ایجاد کنند. یافته‌های این تحقیق حاکی از آن است که ایران با برخورداری از موقعیت استثنایی ژئوپلیتیک و دسترسی به آب‌های آزاد بین‌المللی، از تمامی ظرفیت‌های لازم برای تبدیل شدن به قدرت دریایی منطقه برخوردار است، اما این امر مستلزم عبور از چالش‌های متعدد ساختاری، مدیریتی و فناورانه است. تحلیل عمیق وضعیت موجود نشان می‌دهد که اگرچه در سال‌های اخیر گام‌های مثبتی در جهت توسعه حوزه دریایی برداشته شده، اما هنوز با وضعیت مطلوب فاصله زیادی داریم. ناوگان تجاری فرسوده، محدودیت‌های فناورانه، چالش‌های زیست‌محیطی و نبود هماهنگی کافی بین نهادهای مسئول، از جمله موانع پیش روی توسعه همه‌جانبه دریایی کشور هستند. بااین حال، همان‌گونه که این پژوهش به تفصیل نشان دارد، هیچ‌یک از این چالش‌ها غیرقابل حل نبوده و با برنامه‌ریزی دقیق، عزم ملی و مدیریت هوشمندانه می‌توان آن‌ها را به فرصت‌هایی برای پیشرفت تبدیل کرد. تجربه کشورهای موفق در منطقه و جهان به وضوح ثابت کرده است که توسعه دریامحور می‌تواند به یکی از پایه‌های اصلی رشد اقتصادی و افزایش قدرت ملی تبدیل شود.

توسیم سناریوهای مختلف آینده دریایی ایران در این پژوهش، به‌روشنی نشان می‌دهد که انتخاب‌های امروز ما سرنوشت فردای دریایی کشور را رقم خواهد زد. اگر با نگاهی آینده‌نگر، سرمایه‌گذاری هدفمند در فناوری‌های دریایی پیشرفته را در دستور کار قرار دهیم، اگر دیپلماسی فعال دریایی را تقویت کنیم، اگر مدیریت یکپارچه و پایدار منابع دریایی را سرلوحه اقدامات خود قرار دهیم و اگر فرهنگ دریایی را در میان نسل جوان نهادینه سازیم، بی‌تردید می‌توانیم به آینده‌ای درخشان در عرصه دریایی دست یابیم؛ آینده‌ای که در آن ایران به‌عنوان قدرت برتر دریایی منطقه، هاب تجاری مهم در کریدورهای بین‌المللی و الگویی برای بهره‌برداری پایدار از منابع دریایی شناخته شود. باید به این واقعیت تلخ نیز توجه داشت که غفلت از این فرصت استثنایی تاریخی می‌تواند پیامدهای جبران‌ناپذیری برای کشور به‌همراه داشته باشد. در دنیایی که رقابت بر سر کنترل مسیرهای دریایی و بهره‌برداری از منابع اقیانوس‌ها روزبه‌روز شدیدتر می‌شود، عقب ماندن از این عرصه به معنای از دست دادن موقعیت‌های راهبردی و محروم ماندن از مواهب اقتصادی بی‌شمار است. تاریخ به ما موخته است، ملت‌هایی

- International Maritime Organization (IMO). (۲۰۲۱). London: ۲۰۲۰. Global Marine Technology Trends. IMO Publishing.
- OECD. (۲۰۲۰). The Ocean Economy in ۲۰۳۰. Paris: OECD Publishing.
- United Nations. (۲۰۱۹). The Second World. Ocean Assessment. New York: UN Publications.
- World Bank. (۲۰۲۱). Blue Economy Development Framework. Washington: World Bank Publications.
- European Commission. (۲۰۲۰). Ocean Governance Agenda. Brussels: EU Publications.
- National Oceanic and Atmospheric Administration. (۲۰۲۱). Emerging Technologies in Marine Sector. Washington: NOAA Publications.
- International Energy Agency (IEA). (۲۰۲۰). Offshore Energy Outlook. Paris: IEA Publications.

بدون شرح

قاب دوربین

عکس: اصغر بشارت،

بدون شرح...

فریادعیزی - اقتصاد سرآمد